

Gelijkwaardigheid als grondhouding

ELLEN EMONDS VAN TWEEMONDS, HÉT CENTRUM VOOR WELBEVINDEN EN BETROKKENHEID, GEÏNSPIREERD OP HET GEDACHTENGOED VAN HET, DOOR DE BELGISCHE HOOGLERAAR FERRE LAEVERS ONTWIKKELDE, ONDERWIJSCONCEPT ERVARINGSGERICHT ONDERWIJS (EGO), WAARIN BETROKKENHEID EN HET WELBEVINDEN VAN HET KIND CENTRAAL STAAN.

TEKST: SANDRA VEENSTRA BEELD: TWEEMONDS

Een duurzaam betere wereld vraagt maatschappij-breed om een pedagogische mensvisie op beschaving en een daaruit als vanzelfsprekend voortvloeiende grondhouding, bij zowel individu als collectief. Zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties (1948) het formuleert: ‘de erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensengemeenschap is de grondslag voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld.’¹ En in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989) wordt hieraan nog toegevoegd dat de belangen van het kind de eerste overweging vormen.²

BASISBEHOEFTE EN MENSENRECHT

Ieder mens heeft de vervulling van de biologische, ecologische en psychologische basisbehoeften nodig om zijn potentieel tot volle wasdom te brengen en in te kunnen brengen als verantwoordelijk lid van de samenleving. Een basaal vertrouwen in eigen kunnen en dat van de ander (*efficacy*)³ is hierbij onontbeerlijk. Pedagogen als Janusz Korczak⁴ en Maria Montessori namen hierin duidelijk stelling: zij aanvaardden en vertrouwden kinderen als volwaardige, autonome mensen met niet-onderhandelbare rechten op waardigheid en respect. ‘Kinderen zijn niet de mensen van morgen, maar mensen van vandaag. Ze hebben het recht om serieus genomen te worden. Ze hebben het recht om door volwassenen liefdevol en met respect behandeld te worden, als gelijken. Ze moeten de kans krijgen om uit te groeien tot wie ze bedoeld zijn te zijn – de onbekende persoon in elk van hen is de hoop voor de toekomst.’ Aldus Korczak. ‘Je kunt zeggen dat je weet hoe je het kind moet respecteren, en dat is misschien waar, maar op een morele en theoretische manier’, sprak Montessori ouders toe. ‘Ik bedoel het letterlijk: kinderen moeten worden gerespecteerd als sociale, menselijke persoonlijkheden van de eerste orde.’⁵

Om zo’n grondhouding jegens kinderen ook daadwerke-

lijk duurzaam in de samenleving te verankeren, is een paradigmaverschuiving en dus emancipatie noodzakelijk.

EMANCIPATIE VAN HET KIND

Emancipatie is een proces, vaak afhankelijk van de maatschappelijke context, gekoppeld aan groepen. In Nederland zijn dat vooral immigranten, vrouwen of de LHBTIQ+-gemeenschap. Emancipatie als de beweging die streeft naar en strijdt voor het *gelijk-waardig* behandelen van achtergestelde groepen. Genoemde paradigmaverschuiving noodzakelijk bij de emancipatie van kinderen vraagt om pedagogische reflectie en pedagogisch leiderschap. Daarbij is de kernvraag aan de pedagogisch professional, ouder of leraar: ‘Wie wil jij zijn in de pedagogische relatie?’ Op de schouders van bijvoorbeeld Korczak en Montessori staan kinderrechtenvoorvechter en pedagoog Ellen Emonds en haar zus Suze, beiden begonnen als leerkracht, hun hart verpand aan onderwijs, en inmiddels ruim 10 jaar eigenaar-trainer bij *Tweemonds: hét centrum voor welbevinden en betrokkenheid*⁶, vooral met professionals in kinderopvang en onderwijs aan de slag met de ‘hoe’-vraag.

‘BIJ EGO LIGT DE FOCUS OP DE PEDAGOGISCHE RELATIE.’

Tijdens haar eerste stage als PABO-student, op een reguliere school, dacht Ellen nog dat onderwijs misschien toch niets voor haar was. ‘Ik haakte helemaal af, vond het saai.’ Haar zus Suze, destijds werkzaam op Uilenspiegel in het Brabantse Boekel, kon dat niet geloven en stelde voor dat Ellen haar tweede stage bij haar op school zou lopen. En zo werd daar ook Ellen gegrepen door het gedachtengoed van het, door de Belgische hoogleraar Ferre Laevers⁷ ontwikkelde, onderwijsconcept Ervaringsgericht Onderwijs (EGO). Daarin staan betrokkenheid en het welbevinden van het kind centraal. ‘Laevers definieert emancipatie als het

MONTESSORI IN CREATIVE DEVELOPMENT IN THE CHILD (P.43)

‘Het is wonderbaarlijk hoe de natuur het kind aanspoort om onafhankelijkheid te zoeken. Zonder onafhankelijkheid is er geen functionerende individualiteit. Laat het kind met rust; laat hem voor zichzelf handelen zonder jouw hulp. Groeien, zich ontwikkelen is het bereiken van een graad van onafhankelijkheid, naar een superieure, veel volmaaktere graad van onafhankelijkheid. Onafhankelijk zijn is slechts het uiten van je eigen individualiteit. Als je erover nadenkt, wordt het kind door het geboorteprocess onafhankelijk van zijn moeder. Voor de geboorte was het de moeder die ademde, het was het bloed van de moeder dat in het kind circuleerde, het was de moeder die voor het kind functioneerde. Na de geboorte functioneert het kind voor zichzelf. Voor het eerst beginnen zijn longen en zijn spijsverteringsstelsel te functioneren, en voor het eerst bevestigt het kind zichzelf op het niveau van onafhankelijkheid. Door deze onafhankelijkheid te verwerven, neemt het kind de verantwoordelijkheid van deze onafhankelijkheid op zich. De mensheid kan zijn onafhankelijkheid alleen door inspanning verwerven. We zeggen niet wanneer het kind wordt geboren: “Arm klein kind, nu moet hij voor zichzelf ademen!” We zeggen: “Er is een mens geboren!” We zijn gelukkig!’¹⁰

proces waarbij het beeld dat de één heeft van de ander, verandert. Dat betekent een duurzame verandering in perspectief op het zelf in relatie tot de ander, legt Emonds uit. 'EGO maakt gebruik van de pedagogische inzichten van dalton, montessori, jenaplan en freinet, en sluit daar dan ook op aan. Bij EGO ligt de focus op de pedagogische relatie en de bijdrage aan welbevinden en betrokkenheid van het kind, noodzakelijk om te kunnen leven en leren. EGO ontleent zijn naam dan ook aan de ervaringsgerichte basishouding, waarbij je als het ware in de huid van de ander kruipt.'

DIE VEILIGE BEDDING

Het is geen toeval dat de zussen Emonds zich juist tot EGO aangetrokken voelen. Zij groeiden op in een ondernemend gezin, vertellen ze, waarin door hun ouders veel werd geïnvesteerd in het creëren van een veilige terugvalbasis, om te kunnen groeien, en zelfstandigheid en veerkracht te ontwikkelen. Ellen: 'Kinderen zijn in staat zich goed te verhouden tot wat ze tegenkomen. Vanuit dat besef kregen wij vroeger thuis de ruimte om te zijn, ontdekken en onze eigen worstelingen te ervaren en doorleven. Worstelingen horen erbij en zijn nodig om te groeien. Kinderen mogen ook weerstanden ontmoeten, als dat maar samen gaat met welbevinden. We weten dat welbevinden bevorderlijk is voor de cognitieve en emotionele ontwikkeling van een kind. Onze ouders zorgden voor die veilige bedding.'

Tijdens haar werk als leerkracht in het basisonderwijs in Boxmeer, tussen 2005 en 2015, begon Ellen Emonds ook als docent Pedagogische Tact bij stichting NIVOZ, om pedagogische professionals in met name onderwijs te sterken bij de uitvoering van hun opdracht. In 2015 verliet zij de klas en richtte zich volledig op adviseren, inspireren en coachen van onderwijsprofessionals. Tevens geïnspireerd door de humanistische psychologie⁸, stelt ze niet de vraag 'hoe kan ik dit kind iets leren?'; maar 'wie kan ik zijn in de relatie om het kind te ondersteunen bij zijn eigen persoonlijke groei?' Het zit in elk mens om ergens wat van te vinden, zegt ze. 'En in je communicatie komt naar voren wat je vindt, je waarden, normen, oordelen, overtuigingen et cetera. Dit vraagt om ervaringsgerichte dialoog en pedagogische reflectie of zelfreflectie.'

Vanuit haar eigen behoefte aan kinderopvang vanuit de EGO-gedachte, richtte Ellen in 2018 een peuteropvang in Boekel op, waar ze zelf nog steeds een dag per week als pedagogisch medewerker aan de slag is. 'Daar leer ik zoveel van de kinderen. We moeten echt ophouden met onze kinderen al in een volgende ontwikkelfase te willen zien en daarop vooruit te willen lopen. Geef het kind zelf de regie en geef je eens over aan de flow. En dat geldt voor zoveel meer interacties. Door je af te vragen wie wil ik zijn in deze relatie, en de aanvaarding van de ander zoals die is, kom je tot de kern. Je gooit alle externe attributies weg en bent daarin echt op jezelf aangewezen. Als je dat kan zien, dan weet je wat je te doen staat.'

WORSTELING VERDRAGEN

'We moeten ruimte maken in onszelf om de ander te kunnen zien. Kinderen hebben in hun ontwikkeling iemand nodig die dat even snapt, die fase van zijn, die wil je hem niet ontnemen. Kinderen die kind kunnen zijn, passend bij de fase waarin ze nu zijn, die ontwikkelen veerkracht en een gezond, evenwichtig zelfbeeld.' In haar lezingen spreekt ze als het gaat om het juiste te doen voor kinderen over 'Be the Bowl'⁹, de kom, de bedding. Sta de ander vanuit gelijkwaardigheid bij in zijn ontwikkeling, er niet alleen maar zijn, maar in verbinding ook hun worsteling verdragen, zegt ze. 'We moeten niemand verloren laten gaan. Werken met jonge mensen vraagt om vertrouwen, moed en vooral goesting: goede zin!' ¹⁰

1. Universele Verklaring van de Rechten van de Mens - Verenigde Naties - Nederlands (1948))
2. Unicef-kinderrechtenverdrag-2019.pdf - Aangenomen door de VN in 1989
3. Efficacy, de Engelse term, wordt in de onderwijskunde gehanteerd om het vertrouwen in het eigen kunnen te beschrijven, als cruciale factor, en drukt iets anders uit dan zelfvertrouwen.
4. Janusz Korczak, 1878 geboren in Warschau, Joods kinderarts en pedagoog. Oprichter van een weeshuis, geleid voor en door kinderen onder zijn begeleiding, met eigen parlement, krant en rechtbank. In de Tweede Wereldoorlog werden de kinderen weggevoerd naar vernietigingskamp Treblinka. Korczak ging vrijwillig mee.
5. Maria Montessori Speaks to Parents, A selection of Articles (p. 16), 2017
6. Home - Tweemonds
7. 'In ErvaringsGericht Onderwijs is respect voor het kind en zijn rechten een sterk motief geweest tot innovatie: de erkenning van het rijke innerlijke leven van kinderen, het verlenen van het recht om mee te bepalen in welke activiteiten ze zich engageren, de afbouw van moraliserende tussenkomsten en het bepleiten van een "natuurlijke" en niet-infantiliserende omgangsstijl zijn daar aanwijzingen voor.' (Ferre Laevers)
8. Humanistische psychologie | Humanistische Canon
9. Near The holding Space – Be the Bowl, Holding Space Resources – Heather Plett
10. Vertaling uit het Engels Sandra Veenstra